

"חלונות בערב"¹

מאת לאה חובב

לספרי הילדים של רבקה אליצור ז"ל נוסף עתה ספר חדש שלוקט מן העיזבון. הספר "חלונות בערב" כולל תשעה-עשר שירים המתאימים בחלקם לגיל הגן, וחלק מהם הולם את הגיל הבינוני.

כמו בספריה הקודמים, "שלום לך אורחת"², "נחמד מכל ימים"³, "סוד כמוס לדובי"⁴ ואחרים, אף בספר זה באה לידי ביטוי גישתה לילד שיש בה הבנה עמוקה לנפשו ולעולמו. עולם הילד עולה מבין השיטין הן בעקיפין והן במישרין. היא נותנת בשיריה ביטוי לרגשותיו בחיי היומיום, ביטוי פשוט ואמיתי המעוצב באופן אמנותי, ביטוי שיביא כל ילד להזדהות עם גבור השיר. והרי כמה דוגמאות.

אחד הנושאים הרווחים בשירת הילדים והמשקפים את המציאות הקיימת הוא **לידת אח או אחות** במשפחה. רבקה אליצור כבר נתנה ביטוי לנושא זה בספרה "שלום לך אורחת" בשיר "האח החדש" (עמ' 103—105), וחזרה והעלתה את הנושא בספר זה בשיר "אחות קטנה". ההבדל בין שני השירים בולט. בשיר "האח החדש" מותחת המשוררת ביקורת על ההורים שלא הכינו את בנם לבואו של האח הקטן, והילד הדובר בשיר אינו מבין כלל מהו תינוק. ואילו כאן, בשיר "אחות קטנה", בולט המיקוד בתגובותיה של ילדה בוגרת המגלה יחס אמביוואלנטי לתינוקות, מנסה להרגיעה, אך עם זאת מקנאה בה :

מן המיטה אותך הרימה	אבל, אולי, אחות, לך רע ?
ומלטפת מרגיעה . . .	כי את זרה,
אותי בכלל אינה רואה . . .	לא מכירה,
שתקת סוף סוף	את חדשה פה בדירה...
וטוב לך כך,	אז, שתדעי לך, אחותי,
כאילו אמא רק שלך ? ?	לא לבדך את, את אתי !
אז שתדעי לך, אחותי —	— — — — —
אמא אוהבת גם אותי !	הנה, תראי, נכנסת אמא,

1. רבקה אליצור, "חלונות בערב", המחלקה לחינוך ותרבות תורניים בגולה של ההסתדרות הציונית העולמית, ירושלים, 1983. ציירה ועיצבה : בינה גבירץ.
2. רבקה אליצור, "שלום לך אורחת", הוצ' מורשת, תל-אביב. ציורים : בינה גבירץ.
3. " " " " "נחמד מכל ימים", הוצ' המחלקה לחינוך ותרבות תורניים בגולה, תשל"ז, ציורים : בינה גבירץ.
4. רבקה אליצור, "סוד כמוס לדובי", הוצ' מסדה 1973, ציורים : אלונה פרנקל.

נושא אחר האופייני לילד ובא לידי ביטוי בספרות הילדים הוא רצונו של הילד להיות "גדול". בשני שירים עולה נושא זה בספר. בשיר "איזה צחוק" יש נימה הומוריסטית ומתואר חגי התינוק האוכל לבד, "מחזיק בכף בשתי ידים / ומאכיל... את הלחיים". גם לנושא זה נתנה רבקה אליצור ביטוי בספר "שלום לך אורחת" בשיר "לבד לבד" (עמ' 95).

השיר האחר, "האיש ובן השנתיים", משלב נושא זה בנושא **זהירות בדרכים**, אותו העלתה המשוררת בספרה "סוד כמוס לדובי" ("האיש האדום והאיש הירוק"). אין כאן שוב נימה דידקטית אלא הומור דק והתייחסות לקטן הרואה עצמו גדול ואינו "מפחד" לעבור את הכביש בלי רמזור. המשוררת "פותרת" את בעיית הסכנה שבחציית הכביש על-ידי היפוך התפקידים:

הנה עברנו את הכביש, הילד העביר האיש ! ואז החזיר לי את ידי ושוב הלכתי לבדי.	הביט פוט לתוך עיני, הושיט ידו, חינך אלי "אל תפחד, איש, תן לי יד, נעבור בכביש לאט לאט".	... אמרתי לו: "בחור גדול, עזור נא לי, תן לי ידך, כי לעבור איני יכול ; אני פוחד ; אעבור אתך !"
---	---	--

תפישת העולם של הילד, רצונו להכיר את הסובב אותו ויחסו לבעלי-חיים, באים אף הם לידי ביטוי בכמה שירים. עולם הטבע אינו מתואר לשמו, אלא מנקודת תצפית של ילד קטן. בשיר "אמרי, צפור", עולות שאלותיו של הילד הקטן הסקרן, התמה לשמע ציוץ הצפור "המודיעה : / הגיע יום !" התפישה האגוצנטרית בולטת בשיר, בו הדובר אינו מפריד בין "האני" ובין העולם, והוא לומד גזירה שווה : מה הוא מתעורר על-ידי אמה, אף את החמה מעירים : "אמרי קטנטונת חכמה, / איך העירות את החמה ? / מי לך גילה, / מי לך אמר : / עבר הלילה, די נגמר..."/

הילד הקורא בשירים אלה או מאזין להם, ילמד על בעלי-חיים לא מפי דובר מבוגר המבקש ללמדו, אלא מפי הילד הדובר בשיר ומתבונן בטבע. כך בשיר "כמה טוב לו לצב !" ש"אינו צריך לצחצח שיניו / ולפשוט את בגדיו", ובשיר "הנמלה ואני", בו מתוארת חריצותה ופעלתנותה של הנמלה בניגוד לילד המתבונן בה : "רק אני בבטלה, / מתבונן לי בנמלה". הטבע המנוגד לעולם האנושי משתקף בשיר בדרך הומוריסטית שבה מסותרת ביקורת מעודנת.

השקפת עולמה של רבקה אליצור, **השקפת עולם דתית ולאומית** באה לידי ביטוי במספר שירים, כגון בשיר "שבת לאוטובוסים", המתאר את המנוחה הכללית העוטפת אדם ומכונה. הילד המאניש את הסובב אותו מייחס גם לדומם תכונות אנימיסטיות, ובעיניו טבעי הדבר שגם "אוטובוסים נים-נמים" בשבת. הבעה עקיפה לנושא הדתי משתלבת בנושא **חדש מול ישן** בשיר הפותח את הקובץ : "שולחן עגול". פער הדורות מבצבץ מן השיר באמצעות היחס לשולחן הישן, ה"צולע, החורק ומתנועע". אך השולחן המשפחתי מסמל את הברכה השורה עליו, תרתי-משמע, ועל כן אין ממהרים לסלקו. המסורת והישן דוחים את החדש — בהסכמת

הדור הצעיר ולא בניגוד לו. ההרמוניה המשפחתית חוזרת לשרור סביב שולחן המשפחה המאחד את הכל. ביקורת על החדש המודרני והמרעיש מעלה המשוררת בשיר "היה לנו קומקום זקן". אף כאן מלווה התיאור בהומור דק ובהאנשה ההולמת את תפישת הילד. עם זאת, היא מביעה את השקפתה היא, בה מועדף הישן על פני החדש :

**בשקט, בענוה רתה,
לא התאוונ ולא צרה,
קיבל עליו באהבה —
עד שנשרף בלהבה.**

הקומקום החדש שבא במקום הישן הוא אמנם "נוצץ, מבריק ומצוחצח", אך "מחריש אזנים", ועם בואו "השלוחה כבר הסתלקה". ניתן לילד לתפוש את השיר כפשוטו, אך חבוי בו הסמל לניגוד שבין חדש וישן. משפחת אליצור ידועה באהבתה לארץ ישראל השלימה. הקורא את השיר "בביתי בעפרה", יבין כיצד השקפת עולמה של האם עברה אל צאצאיה. הדובר בשיר הוא הילד המזהה סביבו את עולם האבות ורואה בעיניו את המקומות עליהם מסופר בתורה, ואת האבות השומעים את הבטחת הארץ להם ולזרעם :

בביתי בעפרה / סיפורי התורה / על ההר מול עיני / ועל כל סביבותי.

הר חצור ובית־אל המשתקפים מסביב מזכירים לדובר את חלום יעקב ואת דברי ה' אליו : "אל תירא, יעקב, כי אתך אלוקיך, / הארץ לך, רק לך ולזרעך". הנער הקטן בשיר דומה לשמואליק גיבור "ספיח" של ביאליק, הרואה סביבו את המאורעות המסופרים בתורה, אולם שם פועל הדמיון של הילד, שמקום וזמן מעורבים במחשבותיו והגולה וארץ־ישראל אחד הם בעיניו. ואילו כאן, המציאות של ארץ התנ"ך היא ממשית והילד אינו מדמיון אלא מתרפק באהבה על המקומות הנגלים לעיניו.

השירים בספר זה כתובים בלשון פשוטה ובהירה שאינה מתיילדת, במקצב קולח ובחריזה צמודה ומסורגת, ומעשירים את ספרות הילדים הן בערפיות שבהם, והן בשמשם ביטוי לילד ולעולמו. יפה עשתה המשפחה וההוצאה שלא הניחו לעזבונה של המשורר, שהלכה לעולמה לא מכבר, להעלות אבק, וזיכו בו את הרבים. אף הציורים של בינה גבירץ ממחישים את האמור בשירים ומוסיפים חיוניות וצבע.